

# tri pesme

## dic kester

### SIJERA

Ovde nebo nije svod  
i nikad  
nije ni bilo.  
Plavet bez oslonca  
pev  
od sunca oslepelih cvrčaka  
tetura beskrajno

Od solju ispoštene vode  
zapretan kladenac  
pod kamenim snovima  
besuzna cisterna.

Zemlja  
divlje pleše  
i besni  
pod bičevima  
sunca.

Ovde nebo nikad  
svod ne beše  
samo izdužena elipsa  
beskrajnjog krika  
(Lorka ga ovde nađe)  
odbleskuje od kamena do  
kamena.

Daleko  
duboko dole  
na vodi mora  
žamore turisti.

### LETNJE VEĆE

Sa tetiva nebeskog  
luka  
crne lastavičije  
strelice  
odapinju se  
u plavetni  
lavirint.

Ikar  
sanja.  
\*

O zenit neba  
obešene teške  
pletenice leta

Povesmo izgubljenog  
zvuka  
let jastreba  
u sabranosti vremena

Kroz peščanik  
dneva  
šumori predanost  
mrava  
u lavirintu šume  
bilo ravnodušnosti  
znamen odrmaka kukavice

Iutalac na čistini  
na šumskoj stazi  
auto.

s nemačkog preveo Jovan Zivlak

# gozba

## dragica stojanović

### POST

Šest dana živimo o luku i vodi  
A sedmog dana u nedelju  
Kad dodu gosti  
Zakoljemo petla ili kokoš  
Kao služavka kod carice  
Kojoj propada carstvo  
Prvo na trpezu iznosimo supu  
Vrela je  
Topli želudac  
I gostima zamagljuje oči  
Govore gosti iznad oblika  
Koji se nadvio nad kašicom:

Kao što domaćin sedi na začelju  
I prvi izgovara zdravicu  
Red je da se bez domaćina ne jede  
Dok otac šapuće  
Gledajući kako rastu repovi  
Iz svakog kuta kuće:  
Samo vi nastavite  
Mi smo večerali  
Pre nego što ste vi došli

### RUČAK

Na bukovim drvima  
Greje se pećnica

Nožem sa koricom  
Od štavljenje kože  
Režem krompir  
Na prstenove  
U načvi raste hleb

Još samo da na gojnu kokoš  
Sipam grumen soli  
Testo-dukat  
Patku koja pliva u proključaloj vodi  
Zembil sa očišćenim orasima

Ako ti zalogaj zastane u grlu

Ledna je voda na stolu

Ako ti kost polomi Zub

Na ranu čemo zlatnu trubu

Zub ledima okrenuti

Krovu kućnom

Ako ti želudac žalno zapeva

Ja ču kraj tvojih nogu

Zaplakati neutešno

O kome ja ovo govorim

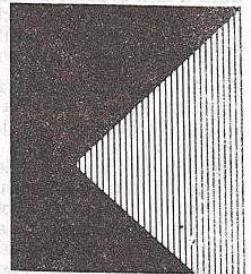
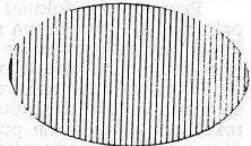
Kroz oblak —

Penu u kojoj se kuva

Čadava kuhinjska krpa

### UPUTSTVO ZA VEČERU

Kroz Čarninu pelenu  
Cedim sir u drvenu kašiku  
Koja i pre nego što se prinese ustima  
Kad u nevrme u kolibu banu andeli  
I ranjeni gorski gosti-goroseče  
Na licu kao tromu kosu senku  
Ostavlja prozračnost —  
Melem prvog snega  
Umesto golemog ognjišta  
Imam tri cigle  
Izmedu kojih pucketaju  
Tri grane bukovine  
Tri puste želje moje  
Koje kad do zemlje sagore —  
Nad njima sušim meso  
Evo me tu sam  
Ne vidim se od perja  
Cela sam kokos  
A kokoš Šta može ponuditi  
Do svojih mršavijh krila



Aktuelnost teme i njezina moć privlačenja čitateljstva ne bi nam smjela biti dovoljna.

Postavljamo si slijedeće pitanje kada knjige Fulvia TOMIZZE MATERADA i Zvonimira MAJDAKA Muška kurva (obe objelodane 1986. u izdanju zagrebačke kuće »Znanje«) oslobođimo upravo tih zanimljivosti (prvu od »kontaminacije« s poviješću, drugu pričljivosti naše sinokrone situacije), kako ćemo vrednovati spomenute naslove?

1. O Fulviju Tomizzi i njegovom književnom stvaralaštvu u nas se zna malo. Zbog toga je i dobro došao predgovor Milana Rakovca romanu »Materada«. Tako, između ostalog, informativno upoznajemo cijelokupan opus F. Tomizze, obavještavamo se o brojnim književnim nagradama (npr. Tomizza je 1977. za roman La miglior vita dobio najugledniju književnu nagradu u Italiji), a dobivamo i uputstva za čitanje same Materade. No, tu je i poetizirano ispriječan životni put autorov rečenicama tipa: »Koncem rata navršio je deset godina, upija se u priče suseljana ispredane kasnih večeri uz ognjište o partizanskim parolama ispisanim na cesti [10].

Preslikavajući poslijeratno vrijeme u Istri, u prostoru Materada, tom locusu točno odredenom između Umaga i Buja, Tomizza priopćuje priču u čijoj je jezgri obitelj Kozlović. Mladim Kozlovićima, braći Branku i Franku, prije rata umire otac ne ostavivši, a vjerojatno ne poznавajući karakter svog brata, nikavku oporu. Stričev sin živi u Italiji, pa tako stric sav novac čuva za njega, a sinovcima, djeci svog pokojnog brata, »dodjeljuje zemlju koju je već revolucionari oduzeli kao »agrarni« višak.« Uz svu nastojanja da im se prepiše posjed koji obraduju već godinama, stric ne popušta što braču Kozlović i njihove obitelj tijera preko granice u Italiju.

Priča jednostavna i ne tako neobična, bez ikakvih naratoloških iznenadenja. Sve teže uzročno-posljedično bez korištenja prolepsa (odvodjenje radnje u budućnost) i sa samo jednom eksternom analepsom (vraćanje priče u prošlost izvan granica koju obuhvaća »realna priča romana, ovdje je to u prizoru priopćujuća dijaloga s Fumicom, ženom koju je trebao ozentiti). Priopćujuća je samo jedan i to, najlogičnije uz odabir ovakve teme, homodijagetski (priopćavanje u prvom licu, priopćujuća prisutan kao lik u radnji). Sesnaest kratkih poglavija mogu se čitati i kao zasebne cjeline. Svako tematizira jedan događaj koji se nadovezuje upravo na prethodni, ali ipak ne

# čitljivi i čitani

## julijana matanović

Tomizza Fulvio: »Materada«, Znanje, Zagreb 1986.

Majdak Zvonimir: »Muška kurva«, Znanje, Zagreb 1986.

Objelodanjujući 1972. godine »Discours du recit« (Obrada narativnog teksta), knjigu kroz koju je, kako navodi i sam David Lodge, kulminirala francuska narratologija, G. Genette pri tome, raspravljači o kategoriji vremena, aspekta, načina i glasa u priopćivoj tekstu (spomenimo ovdje i vrlo instruktivan tekst M. Bekaera »Priča i njezina obrada« Književna smotra (47–48) zaključuje da je upravo Proust taj veliki moderni stvaralač koji je uspio kvalitativno ujediniti sve ove narratološke kategorije. Kako sačinjeni roman koji će uključivati i elemente psihologije, povijesti i sociologije, »ali tako da one u isto vrijeme to prestanu biti i postanu u umjetnosti nove kvalitete gdje bi se elementi tradicionalne strukture pretvorili u novi i jedinstvenu homogenu smjesu« (Beker)? Dakle, uključiti, ali i oslobođiti tekst od »kontaminacije« s poviješću, psihologijom i sociologijom.

Kada neki roman tematizira našu blizu povijest i kada nakon svog objelodanjuvanja vani (u ovom slučaju u Italiji) izazove mnoge i to ne samo književne polemike, te se u nas pojavi nakon dvadeset i šest godina, vjerojatno je da su i ovi podaci dovoljna reklama knjizi na putu do čitateljstva. Jednostavno, danas su takve priče slušljive, one zadovoljavaju jedan zahtjev romana;

zanimljivost teme, ali da li pri tome ispunjavaju i ostale potrebe narativne strukture? Koliko ih ti izvanknjizveni, povijesni elementi sputavaju u procesu estetskog oblikovanja te, svakako zahvalne, grade?

U isto vrijeme, primatelji smo tekstova najrazličitijih žanrovske usmjerenja koji se samo u sažecima (npr. priča obuhvaća dvije do tri rečenice, a »isprati« vrijeme unazad četrdesetak godina) vraćaju povijesti, ali tematiziraju »današnje vrijeme« i to kroz, na prvo čitanje nebitne, katalizatorske dijelove vezane uz naše nestašice; od električne energije, preko kave do kontracepijskih pilula, ili uz nečije zabrinutosti tipa »Kamo će nas odvesti ovaj nerad i te krade na sve strane. Ja sam se borio, ali ne za ovo (Majdak, »Muška kurva«, str. 9)

Slažemo se, maniristi su još istaknuli da sve može biti tema, a i Flaubertova želja da napiše knjigu bez ikakve »vanjske spone« pokažala se poslije posve nemogućom. No, točno je i slijedeće: postupak preoblikovanja te neestetske grade u estetsku vrlo je zahtjevan, pa držali se pri tome samo i Genettovih kategorija.

tako čvrsto da se nebi mogao i izdvojiti. U svakom je Tomizza uspio indicijama i nekim iskazima stvoriti identičan utisak o atmosferi tog vremena, pa je tako »sličnost« prisutna na razini dogadaja, a »sućestlost« na razini »ugodaja« stvorenog prostorom »Istra« i vremenom (poslijeratne godine).

Autorovi aktanti su dosljedni u svojim principima, oni se novostvorenom situacijom ne mijenjanju. I u trenutku kada se čini da će doći do preoblikovanja lika kao što je to u centralnom dogadaju romana (prije ljudi Partije i milicije dolaze k stricu, prvo ga mole da prepriče sinovcima zemlju, zatim mu prijete »namigujući« jedan drugome: »Naše je me još nisu pune, ima još mjesto u našim zatvorima« (108), da bi na kraju pozvali starieg nečaka pružajući mu papir na kojem je ispisana striceva osuda riječima: »Postoji samo jedan način da se dobije zemlja, i to je najpravedniji način. Tvoj stric mora biti osudjen. Onda će se otvoriti postupak da se pregleda i preispita i njegova imovina, odnosno njegove prijevare.« Odnos mladih i starog strica ostaje isti: Franko (priopovjedač) ne potpisuje, stric se i dalje drži svog stava.

Tomizza uspijeva, premda mu je aktant kao što već i napomenusmo i priopovjedač, neutralno voditi priču, on čitatelju jednostavno ne nameće svoje »za i protiv« vezano uz likove (stric ili nečaci?). Kada je pak riječ o nekim društvenim prilikama tih godina, informacije ne dobivamo od samog priopovjedača, već je to iskazano na slijedeći način:

a) preričanim govorom, koji je i sam po sebi uvijek u najvećem odstojanju:

»Ali tog jutra, pričao je Milio, njihov se broj udvostručio. Prolazili su ispred kuća, lupali na stakla i vikali na hrvatskom: »Smrt fašista! Tko ne glas, taj je fašist. Pobit ćemo sve fašiste!« (44)

b) najmimetskiom formom, priopovjedač se »pravi« kao da je doslovno prepustio riječ svom liku:

»Tresao je glavom i drhtao kao prut, a na mahove izgovarao: — Idu od kuće do kuće, imaju pendreke, tuku ljudel!« (44), ili »On se poče opravdati« Pogledaj me kako sam obučen — A unio sam tamno, u tu prokletu zadrugu petnaest hektara zemlje, četiri vola, dao sam podrum, kuću, gdje svi dolaze i odlaze po miloj volji!« (60).

Predma je u fokusu zbivanja obitelj Kozlović, njihova subbina, osim postupaka wihova strica, ni po čemu nije pričljivija od ostalih. Točno, ponašanje starog je uvjetovalo njihov odlažak u Italiju, ali i to je ponovo samo »masovna pojava« tih naših godina. Roman u kojem nailazimo i na nepažljivo oblikovane rečenice (»I klonu preputivši se tihom i oteglom plaću poput rose«, 109) korektno je ipak ispisani tekst, čija priča sama po sebi, izdvojena iz povjesnih prilika tih godina u tom prostoru, nije dovoljno zanimljiva. ČITLJIVOST je osigurana jednostavnom, ničim otežanom naracijom (danas u vrijeme popularizacije »formalnih manirizama« to je veliki plus), a ČITANOST više izvan književnim, a ne toliko književnim razlozima.

2. Zvonimir Majdak zasigurno ima osiguranu čitalačku publiku, tu su oni koje iz romana i roman zanima njegova lakočitljiva priča i koji od teksta ne zahtijevaju ništa više, ali i oni koji kritički prate hrvatsku prozu, pa tako posljednjih godina primjećuju u njoj jednostavan povratak priči. Za razliku od Tomizzine jednosmjerene naracije, Majdak vodi priču kroz dva siveza (onda/sada) i u jezgru svakog stavlja ljubavnu zgodu (Jarmila/Radojka) što autoru osigurava još veći broj recipijenata. Romanom *Muška kurva* Majdak ispisuje stalna mesta našeg svakodnevnog okružja. U centru je muškarac četrdesetih godina, ratno siroče, sa stanom u Pantoviščaku (kupljennim novcima njegove prve velike ljubavi Jarmile, supruge našeg domaćeg izdajnika), uspiješan na poslu, čiju »sudbinu« usmjeravaju žene (Jarmila, Radojka, Marisa), po nekim osobitostima karaktera blizak Cvitanovom »polovnjaku«, sjvedok pada našeg moralu (pitanje krade društvene imovine, karijerizam...). Majdak zaista dopadljivo vodi priču, ali se pri vodenju ne pridržava nekih zakonitosti vezanih uz priopovjedanje, npr. maksime kvantitete i maksime kvalitete.

a) Čitatelju vrlo često i to nepotrebno daje više informacija nego što to zahtijeva praćenje priče. Ovim korištenjem paralepse dolazi do naslucivanja budućih dogadaja što rezultira smanjenim interesom u nastavku recepcije; »On se u nju zaljubio onom klobom i ostvarenom ljubavlju« (66) ili »ali, tog jutra nikakvi znaci nisu upućivali na takav završetak« (86). Napomimo i slijedeće; ovi iskazi prethode ispričanom dogadaju! b) Roman u vrijednosnom smislu snizuje i neprecizno korištenje priopovjedača. Majdak se jest odlučio za objektivnog kazivača, ali i pored te odluke on prečesto, a što je neprimerno tom tipu nosioca priopovijednog toka, upliće se korištenjem upitnih rečenica »Hoće li se oglušiti na njihov poziv popraćen jadikovkama i preklinanjem?« (78) ili »Kakva je osoba njen majka? Kad će je upoznati? Kakav će dojam na nju ostaviti?« (173). Vrlo često izjednačuje dijaloski diskurs i priopovijedne dionice, pa tako npr. vulgarizme možemo naći i u priopovjedača (»Robert se trajno teško sastaje sa pićkom«, 25), nakon čega takvi izričaji dobivaju negativan predznak na bilo kojem mjestu u tekstu. Fokuzacija, glas, formiranje iskaza mora se u uspješnom vodenju priopovijedne niti razlikovati od lika do lika, a da sam odnos likova i objektivnog priopovjedača i ne spominjemo. Zbog toga bi upravo i ove poredbe koje ispisujemo »Bio je visok kao jarbol« (20). »Ona je paluba po kojoj on hodi i gazi (20), »Dlan kao dječja gužićica (13) ili izreke »Onaj koji posjeduje stvari, posjeduje ljude? (41), sačinjene po principima poetike istovjetnosti svakodnevne priče, bile opravdane u kazivanjima likova, ali to ne mogu biti u kazivanjima priopovjedača. Prisutno je i prenaglašeno detaljiziranje u opisnim govornim perspektivama (»Tog jutra pohana piletina mirisala je po svježem mesu u žutoj kori od brašna i jaja pripremljena u netaknutoj vreloj svinjskoj masti na vatri od bukovih drva« 75), a i prečesto ispisivanje zametka opisa (Sławinski, svaka imenica sadrži i riječ koju ju opisuje).

Jednostavno, ako prijedemo preko ovih ovdje, po vlastitom vrijednosnom sudu izloženih, manjkavosti, ostat će pričljiv tekst prepun imitabilnih mjestih pa i tako će »pretežni dio čovječanstva rado zažmurići na oba oka, praviti se gluhim i slijepim. Samo da ima svakodnevno što poda se i što na se »Muška kurva« (47).

Ponovimo još jednom, a time i zaključimo: sve može i mora biti tema, neke od njih su širem čitateljstvu aktuelnije, zanimljivije i više privlače njihovu pažnju od ostalih. Svakako da je tematiziranje našeg prostora poslije »tršćanske krize« (Tomizza) ili sinkronog stanja (Majdak) zahvaljuje u procesu osiguravanja brojnosti recipijenata, ali ipak s malo više pažnje (Tomizza) ili s puno više pažnje (Majdak) mogli bi se ponuditi zaista estetski relevantni tekstovi. A to bi nam trebalo biti na prvom mjestu, ako se slažemo s tim?

## u senci atlantika

branislav solomun

\* \* \*

u čistom zvuku Bahove oboe  
slutjem nadiranje punog leta  
sažeglog od želje i dodira ljubavnika  
pretvoreni u prah leptirica  
i olupinu žita i raži  
visokog dana povajanog po detelini  
i proredenoj travi na obali  
u momentu apsolutne ravnodnevice

\* \* \*

oblo leto,  
metalna prašina rasuta po stovarištu  
iza kamenih gradskih bedema,  
pepeo, novo zgarište ljubavi, ribarske  
mreže upetljane u školjke  
i sparšene alge na čistoj obali,  
leto, natečeno od sunca  
i boja nanesenih na zidove od senki

\* \* \*

afrička mesečina, sjaj  
u kamiljem oku,  
zarežen groznicom  
tople večernje izmaglice  
iza tršćane ograde  
otkrivam belinu tvojih čvrstih dojki,  
žuta seoska svetlost  
uvlači se u ohladene utrobe  
posrkanih školjki

\* \* \*

gledali smo kako  
divan riblji skelet roni u pličaku,  
talasi su ga valjali po ivici  
plaže i vraćali u dubinu, i nanovo  
približavali obali, tvoje tanke ruke  
bile su skladne i duge, bradom  
naslonjena na male kolena govorila  
si u pravcu vode, ustala si, uzela svoje  
stvari i otišla, pocrnela  
koža lepila se dodirom ljubavnikove ruke,  
kapljice znoja ispod mladog ženskog  
pazuha obožavao sam,  
ispjen suncem i nepodnošljivo suvom  
belinom kečnjaka

\* \* \*

ponoć u sparini...  
sedim pod okruglim krovom  
malog bara  
od prepletenih stabljika trske;  
jedna gola sijalica visi u sredini  
i upija mrak; osluškujem...  
kroz noć,  
bat ugrejanog stopala mora

\* \* \*

čitavog leta, u hladna jutra, izranjavući iz maglenog  
kovitlaca, okean je izbacivao na obalu pocrnelu travu  
i smolaste alge, tri dana vetrar je razdirao lice plaže.  
koža je pekla od bolnih udara zbrisanih zrnaca peska.  
raspolučeni mesec valjao se po žutim brdima, u nanosima,  
pesak je polako ispunjavao kružnicu danâ.